

Логвінова М.В. Цивільний кодекс України і Сімейний кодекс України: протистояння чи взаємодія?// Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез Міжнародної наукової конференції „Сьомі осінні юридичні читання” (м. Хмельницький, 28-29 листопада 2008 року): У 3-х частинах. Частина третя. – Хмельницький: Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2008. – С.182-184.

Логвінова Марія Володимирівна

ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ І СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ: ПРОТИСТОЯННЯ ЧИ ВЗАЄМОДІЯ?

Сьогодні в науковій літературі висловлено не одну позицію щодо взаємозв'язку та взаємообумовленості цивільного та сімейного права, обґрунтовано не одну концепцію про самостійність сімейного права або його залежність від цивільного права. При цьому беззаперечним залишається той факт, що сімейні відносини пронизані цивілістичною суттю, вони внутрішньо поєднані з немайновими та майновими відносинами, які регулюються цивільним законодавством.

Проте у контексті запропонованої проблематики хотілося б зосередити увагу лише на одному аспекті, який „об'єднує” цивільне і сімейне право, – можливості субсидіарного застосування норм цивільного законодавства до сімейно-правових відносин.

Так, згідно з ст. 8 Сімейним кодексом України (далі – СК) якщо майнові відносини між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами не врегульовані Сімейним кодексом, вони регулюються відповідними нормами Цивільного кодексу (далі – ЦК), якщо це не суперечить суті сімейних відносин. Таке положення в свою чергу сприяє правильному та ефективному вирішенню сімейно-шлюбних питань. Наприклад, інститут опіки та піклування є не тільки формою влаштування в сім'ю дітей, які залишилися без батьківського піклування, але в першу чергу інститут, який має на меті захист майнових та особистих немайнових прав неповнолітніх. Норми, спрямовані на досягнення цієї мети, містяться в ЦК України (глава 6 „Опіка та піклування” розділу II „Особи”, ст. ст. 55-79). Тоді як норми, спрямовані на досягнення спеціальної мети – забезпечення виховання неповнолітніх – становлять предмет глави 19 СК України („Опіка та піклування над дітьми”). Тобто в питаннях захисту майнових прав неповнолітнього підопічного діють норми ЦК України.

Новий СК України допускає практично необмежене застосування цивільного законодавства до сімейних відносин. Підставою для такого застосування є відсутність необхідних норм сімейного законодавства, що регулюють відносини між членами сім'ї та наявність норм цивільного законодавства, що регулюють вказані відносини. Крім того, необхідно, щоб застосування норм ЦК не суперечило сутності сімейних відносин.

При цьому важливим все ж таки залишається питання про те, на якій підставі відбувається застосування цивільного законодавства до сімейних

відносин. В ст. 1 ЦК України зазначено, що цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), що засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Сімейним відносинам також притаманні вказані ознаки: юридична рівність, автономна воля їх учасників, майно учасників сімейних відносин відокремлене від майна інших членів сім'ї. Безперечно, що сімейні відносини, будучи різновидом відносин, що регулюються цивільним правом, володіють специфічними особливостями. Та на основі вказаної єдності можна стверджувати, що норми цивільного законодавства співвідносяться з нормами сімейного законодавства як загальні та спеціальні, і “наявність цивільно-правових норм в сімейних відносинах підкоряється наступному правилу: за наявності спеціальних норм сімейного законодавства сімейні відносини регулюються ними, якщо ж їх нема, застосовуються цивільно-правові норми” [1, 16].

У цьому контексті, на наш погляд, цікавою є наявність в Сімейному кодексі Російської Федерації статті 5 [2], в якій йдеться про застосування сімейного законодавства та цивільного законодавства до сімейних відносин за аналогією. Так, у випадку, якщо відносини між членами сім'ї не врегульовані сімейним законодавством або домовленістю сторін, і норми цивільного права, які прямо регулюють вказані відносини відсутні, до таких відносин, якщо це не суперечить їх сутності, застосовуються норми сімейного і (або) цивільного права, що регулюють подібні відносини (аналогія закону). За відсутності таких норм права та обов'язки членів сім'ї визначаються, виходячи із загальних підстав і принципів сімейного чи цивільного права (аналогія права), а також принципів гуманності, розумності та справедливості. Зміст статті скеровує на думку про спільність предмету регулювання цивільного та сімейного права, про нерозривність цих галузей права.

У національному СК статтею 10 також закріплено правило застосування аналогії закону та аналогії права. Якщо певні сімейні відносини не врегульовані Сімейним кодексом, іншими нормативно-правовими актами або домовленістю (договором) сторін, до них застосовуються норми цього Кодексу, які регулюють подібні відносини (аналогія закону). Якщо до регулювання сімейних відносин неможливо застосувати аналогію закону, вони регулюються відповідно до загальних засад сімейного законодавства (аналогія права). Та як бачимо, в СК України жодного слова, на відміну від СК Російської Федерації, не сказано про застосування цивільного законодавства до сімейних відносин за аналогією, що, на наш погляд, є невиправданим. Адже, якщо статтею 8 СК України ми припускаємо застосування до регулювання сімейних відносин ЦК, то чому відмовляємося від використання цивільного законодавства до сімейних відносин за аналогією?

При цьому положення СК України не можуть бути реалізовані у повній мірі без положень ЦК України, який є базовим для нього. Між цими кодексами є нерозривний зв'язок, закріплений, зокрема, у ст. 8 СК України, згідно з якою майнові відносини між подружжям, батьками та

дітьми, іншими членами сім'ї та родичами, не врегульовані цим Кодексом, регулюються відповідними нормами ЦК, якщо це не суперечить суті сімейних відносин та у ст. 9 ЦК України, згідно з якою положення цього Кодексу застосовуються до врегулювання сімейних відносин, якщо це не врегульовано іншими актами законодавства.

У новому СК України є численні відсилки безпосередньо до статей ЦК України (статті 8, 20, 71, 75, 103, 178, 179, 243, 249-251 тощо). Тісний зв'язок між СК та ЦК проявляється також у тому, що норми ЦК є визначальними для регулювання таких важливих аспектів правового регулювання сімейних відносин, як особисті немайнові права подружжя, шлюбний договір, застосування позовної давності до вимог, які впливають із сімейних відносин, опіки та піклування.

Таким чином, ми підтримуємо позицію тих науковців, які виступають за регулювання правовідносин, які знаходяться у сфері дії приватного права та ґрунтуються на рівноправності сторін цих відносин, одним кодифікованим актом – Цивільним кодексом. Зрештою, саме поняття кодексу припускає звід масштабних нормативних актів, які закладають основоположні принципи, на розвиток яких приймаються закони, що є механізмами конкретизації та втілення у життя положень кодексу. З огляду на це, ідеальним був би варіант включення норм Сімейного кодексу України як базису до Цивільного кодексу України і відповідно прийняття пакету „сімейних” законів на розвиток основних положень сімейного права.

Література:

1. Матвеев Г.К. Советское семейное право: Учебник / Геннадий Константинович Матвеев. – М.: Юридическая литература, 1985. – 208 с.
2. Семейный кодекс Российской Федерации// Собрание законодательства Российской Федерации. – 1996. - №1. – Ст. 4.